

Autor: Bożenna Wójcik

Raport
Zmiany w tworzeniu sieci Natura 2000 w Polsce
w latach 2007–2008 i w pierwszym półroczu 2009 r.

Wstęp

- I. Stan sieci Natura 2000 w Polsce i w Europie w połowie 2007 r., kiedy dokonywano ostatniej aktualizacji treści portalu**
- II. Najważniejsze wydarzenia i decyzje związane z budowaniem sieci Natura 2000 w Polsce i UE w latach 2007–2009**
- III. Przewidywane zdarzenia związane z budową sieci Natura 2000 w Polsce i UE**
- IV. Wykorzystane materiały**
- V. Wykaz źródeł informacji o Naturze 2000**

Wstęp

Niniejszy raport został przygotowany w ramach projektu „Natura 2000 motorem zrównoważonego rozwoju” realizowanego przez Instytut na rzecz Ekorozwoju (InE) ze środków Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Głównym jego celem jest podsumowanie zmian we wdrażaniu sieci Natura 2000 w Polsce, które nastąpiły od momentu poprzedniej aktualizacji treści portalu „Natura 2000 a turystyka” (<http://natura2000.org.pl>), jaka miała miejsce w 2007 r. Ponadto raport dostarcza informacji o aktualnym stanie wdrażania tej sieci w Polsce.

Raport ma charakter edukacyjno-informacyjny, by mógł służyć również osobom korzystającym z portalu „Natura 2000 a turystyka”. W raporcie starano się wyjaśnić niejasności odnoszące się do statusu formalnego obszarów Natura 2000 w Polsce, pokazać, co działo się w zakresie tworzenia sieci Natura 2000 w Polsce od 2007 r., a także oszacować, kiedy ten proces może się zakończyć. Te dwa lata, które upłynęły od ostatniej aktualizacji portalu, to okres bardzo ważny w procesie tworzenia w Polsce sieci Natura 2000.

Z rozeznania dokonanego przez Instytut wynika, jak bardzo potrzebne są informacje o sieci Natura 2000 kierowane do różnych grup społeczeństwa i jak ważną rolę odgrywa – i mamy nadzieję, że nadal będzie odgrywać – portal „Natura 2000 a turystyka”. Zamiarem Instytutu jest, by odpowiadał on na tak szerokie zapotrzebowanie, przynajmniej ze strony kręgów oświatowych i turystycznych oraz ze strony organizacji pozarządowych. Mamy również nadzieję, że niniejszy raport choć po części odpowiada na to zapotrzebowanie.

I. Stan sieci Natura 2000 w Polsce i w Europie w połowie 2007 r., kiedy dokonywano ostatniej aktualizacji treści portalu

Sieć Natura 2000 była tworzona w UE od 1992 r., czyli od momentu przyjęcia dyrektywy „siedliskowej”¹ i, jak początkowo zakładano, miała być utworzona (w krajach „starej” UE) do 2000 r. – stąd jej nazwa. Istotnym dla tworzenia sieci aktem jest też dyrektywa „ptasia” z 1979 r., gdyż powoływane na jej podstawie ostoje ptasie zostały włączone do systemu Natura 2000 jako odrębny typ obszarów Natura 2000. Bardzo istotnymi dla tworzenia sieci dokumentami były też:

- *Strategia zrównoważonego rozwoju Unii Europejskiej*, przyjęta w Göteborgu w 2001 r., w której przywódcy Unii zadeklarowali zahamowanie procesu utraty różnorodności biologicznej na terenie UE do 2010 r. (głównym narzędziem miała być właśnie sieć Natura 2000),
- Deklaracja El Teide z 2002 r., przyjęta przez państwa członkowskie UE w 10. rocznicę przyjęcia dyrektywy „siedliskowej”, w której deklarowano zapewnienie w *VI Programie ochrony środowiska UE* środków wspomagających wprowadzanie sieci Natura 2000, w tym szerzenie świadomości jej potrzeby.

Wszystkie nowe kraje członkowskie miały przygotować propozycje sieci na swoich terytoriach na 1 maja 2004 r., czyli na dzień akcesji. Ani jedna, ani druga grupa państw nie „zmieściła się” w czasie i proces tworzenia sieci znacznie się przedłużył. Propozycje wielu państw (zarówno „starej” UE, jak i nowych państw) oceniane były przez Komisję Europejską bardzo krytycznie, musiały więc być uzupełniane. W niektórych przypadkach spory pomiędzy Komisją Europejską a rządami krajów członkowskich przekazywane były do rozstrzygnięcia Europejskiemu Trybunałowi Sprawiedliwości.

Decyzje zatwierdzające obszary „siedliskowe” w państwach „starej” Unii podejmowane były przez Komisję głównie w latach 2001–2006, później wprowadzano tylko niewielkie korekty. Decyzje dotyczące nowych państw podejmowano w latach 2007–2008, ale dotąd nie wszystkie listy są kompletne (w tym te z Polski).

Prace nad wyznaczeniem sieci Natura 2000 w Polsce toczyły się formalnie od 2001 r., choć pewne prace przygotowawcze podejmowane już były w kręgach naukowych (w Instytucie Ochrony Przyrody Pan w Krakowie i Zakładzie Ornitologii PAN w Gdańsku) w końcu lat 90.

Wstępna propozycja sieci Natura 2000 w naszym kraju, przygotowana w ramach projektu „Wdrażanie koncepcji sieci Natura 2000 Polsce”, została przedstawiona na początku 2004 r. Na wstępnej liście znalazło się 141 OSO (obejmujących ok. 15% powierzchni lądowej, czyli bez ostoi morskich) i 279 SOO (ok. 10%) – razem 420 obszarów (ok. 18% powierzchni kraju). W wyniku uzgodnień międzyresortowych i po zasięgnięciu opinii samorządów gmin, regionalnych zarządów gospodarki wodnej oraz regionalnych dyrekcji Lasów Państwowych lista została znacznie skrócona i w momencie akcesji rząd Polski przesłał do Komisji Europejskiej listę 72 obszarów OSO (obejmujących ok. 8% powierzchni lądowej) i 184 obszarów SOO (ok. 4% powierzchni lądowej). Było to razem 256 obszarów (łącznie ok. 9% powierzchni kraju). Te 72 obszary „ptasie” zostały wkrótce (w lipcu 2004 r.) formalnie powołane w kraju rozporządzeniem Ministra Środowiska. Tak znaczne ograniczenie polskiej propozycji sieci Natura 2000 wynikało głównie z protestów środowisk związanych z gospodarką wodną i leśnictwem oraz samorządów. Postrzegały one sieć jako duże ograniczenie ich swobody gospodarowania i nie przyjmowały do wiadomości, że wyznaczenie sieci Natura 2000 ma się odbywać wyłącznie na podstawie danych naukowych o

¹ *Dyrektywa Rady z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk naturalnych oraz dzikiej fauny i flory (92/43/EWG)*, zwana często dyrektywą „siedliskową” lub „habitatową”.

występowaniu siedlisk i gatunków, dla ochrony których sieć jest tworzona w całej Unii Europejskiej, a względy społeczno-gospodarcze mogą być brane pod uwagę dopiero na etapie ustalania indywidualnych zasad gospodarowania w postaci specjalnych planów ochrony/zarządzania² osobno dla każdego z obszarów Natura 2000.

Propozycja została od razu bardzo krytycznie oceniona przez organizacje pozarządowe zajmujące się w Polsce ochroną przyrody³. Wskazały one na brak na liście rządowej wielu istotnych obszarów – zarówno tych skreślonych z listy wstępnej, jak i wielu innych, dodatkowych (69 OSO i 152 SOO). Istotnym argumentem było to, że w rządowej propozycji sieci zaledwie co trzeci z występujących w Polsce gatunków z załącznika II do dyrektywy „siedliskowej” i co czwarty rodzaj siedliska przyrodniczego z załącznika I są wystarczająco reprezentowane, a w przypadku 16 gatunków i 3 typów siedlisk przyrodniczych pominięto całość lub większość ich polskich zasobów. Zarzucano też Ministerstwu Środowiska, że nie opublikowało jasnych kryteriów zaliczania obszarów do sieci lub ich wykluczania.

Dalszy rozwój sieci odbywał się stopniowo – rząd wysyłał kolejne propozycje obszarów „siedliskowych” do Komisji Europejskiej (w styczniu 2006 r. – 9, co było wynikiem seminarium biogeograficznego dla regionu alpejskiego; we wrześniu 2006 r. kolejnych 39 z regionu kontynentalnego; w marcu 2007 r. jeszcze 57 i w sierpniu 2007 r. kolejne 75) oraz propozycje korekt powierzchni obszarów wcześniej proponowanych. Łączna liczba zgłoszonych do Komisji Europejskiej obszarów „siedliskowych” wyniosła 364. Organizacje monitorujące proces przygotowały w marcu 2006 r. kolejną *Shadow list* (130 nowych obszarów). W lipcu 2006 r. w Lasach Państwowych rozpoczęto inwentaryzację gatunków i siedlisk przyrodniczych podlegających ochronie w sieci Natura 2000; jej inicjatorem było Ministerstwo Środowiska. Przeprowadzono ją w latach 2006–2007. Z jednej strony miała dostarczyć informacji do ostatecznej weryfikacji listy obszarów Natura 2000, a z drugiej – przygotować materiał wyjściowy do przyszłego monitoringu przyrody na obszarach Natura 2000. Początkowo zgłoszono wiele zastrzeżeń do tej akcji, ale z czasem dopracowano jej zasady oraz metodykę prac i ostatecznie przyniosła on wiele cennego materiału na temat siedlisk i gatunków. W połowie 2007 r. odbywały się konsultacje projektu nowelizacji rozporządzenia w sprawie powołania obszarów specjalnej ochrony ptaków (podpisano je we wrześniu 2007 r.). W jego wyniku dodano 52 nowe obszary i skorygowano zasięg części wcześniej powołanych. Spowodowało to, że w Polsce zaczęły formalnie funkcjonować 124 obszary OSO.

Bardzo ważnymi efektami prac poprzedzających wprowadzanie sieci Natura 2000 w Polsce były materiały metodyczne przygotowane przez polskich przyrodników z inicjatywy Ministerstwa Środowiska – wszystkie one są dostępne na stronie internetowej ministerstwa. W 2004 r. przygotowano przewodnik metodyczny *Planowanie Ochrony Obszarów Natura 2000*⁴ oraz wydano 9 poradników ochrony poszczególnych typów siedlisk i gatunków Natura 2000⁵. Ponadto w latach 2006–2007 opracowano serię planów ochrony 55 obszarów Natura 2000 i 15 gatunków chronionych w sieci Natura 2000. Nadano im charakter planów renaturyzacji siedlisk przyrodniczych i siedlisk gatunków roślin i zwierząt na obszarach Natura 2000 oraz planów zarządzania dla gatunków⁶.

² Plany te ostatecznie nazwano w Polsce planami ochrony i planami zadań ochronnych.

³ Klub Przyrodników, Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków, Polskie Towarzystwo Ochrony Przyrody „Salamandra” oraz WWF Polska, współpracujące z wieloma ekspertami przyrodnikami nie tylko ze swojego grona, ale i z wielu innych organizacji oraz placówek naukowych, opublikowały w grudniu 2004 r. opracowanie *Propozycja optymalnej sieci obszarów Natura 2000 w Polsce – Shadow List*.

⁴ <http://natura2000.mos.gov.pl/natura2000/pl/przewodnik.php>

⁵: <http://natura2000.mos.gov.pl/natura2000/pl/poradnik.php>

⁶ <http://natura2000.mos.gov.pl/natura2000/pl/?s=48>

W połowie 2007 r. zaawansowanie procesu tworzenia sieci Natura 2000 w Unii Europejskiej było zróżnicowane. Najbardziej zaawansowane były kraje „starej” Unii, a średnio zaawansowani – nowe państwa członkowskie.

Dane *Barometru Natura 2000*⁷ za czerwiec 2007 r. (opublikowanego⁸ przez Komisję Europejską w grudniu 2007 r.) wskazują, że w państwach UE wyznaczono już:

- 4 830 obszarów specjalnej ochrony ptaków (bez Rumunii, która jeszcze ich wówczas nie zgłosiła), w tym 114 z Polski (dane Komisji). Wśród nich było 495 obszarów morskich (4 z Polski) z 21 państw. Obszary „ptasie” pokrywały w tym czasie 10% powierzchni lądowej UE, zajmując ok. 487 km² (oraz ok. 63 km² na wodach morskich). Tylko propozycje 7 państw (Belgii, Danii, Estonii, Francji, Holandii, Luksemburga i Włoch) oceniane były w tym czasie przez Komisję jako kompletne lub prawie kompletne, a propozycje pozostałych 20 państw – jako niekompletne (nieuwzględniające wielu ważnych obszarów lub niedostatecznie udokumentowane).
- Tylko propozycje 3 państw (Belgii, Danii i Holandii) Komisja oceniła wówczas jako kompletne lub prawie kompletne, a propozycje pozostałych 24 państw (poza Bułgarią i Rumunią, które zgłosiły już obszary, ale których propozycje nie były jeszcze wtedy oceniane) – jako niekompletne.

Propozycje Polski oceniono jako niekompletne, ale zauważono postęp, który się dokonał w okresie bezpośrednio poprzedzającym moment oceny wyznaczania obszarów Natura 2000. W odniesieniu do obszarów siedliskowych określono to jako „zbliżanie się do wypełnienia przepaści”, propozycja Polski oceniana była bowiem w tym czasie na ok. 50% potrzeb. W przypadku ostoi „ptasich”, choć też podkreślano, że nasz kraj dokonał postępu, to jednak stopień niewypełnienia zobowiązań akcesyjnych po trzech latach od akcesji oceniono jak zdecydowanie niedopuszczalny. Konsekwencją takiej oceny było podjęcie przez Komisję Europejską 27 czerwca 2007 r. zdecydowanych kroków w sprawie niestosowania się przez Polskę (i niektóre inne kraje UE) do postanowień dyrektywy „ptasiej”. Z powodu niewyznaczenia wystarczającej liczby obszarów specjalnej ochrony ptaków (OSOP) Komisja skierowała sprawy Polski i Niemiec do Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości. Z tego samego powodu pierwsze oficjalne ostrzeżenia skierowano do ośmiu nowych państw członkowskich. Tylko propozycja Estonii została oceniona pozytywnie. W stosunku do Cypru natomiast skierowano pierwsze oficjalne ostrzeżenie z powodu nielegalnych polowań na ptaki (dopuszczenia do wiosennych polowań na turkawki), a do Słowacji – w sprawie wycinania drzew na obszarze prawnie chronionym.

Nie tylko Komisja Europejska krytycznie oceniała oficjalne propozycje obszarów Natura 2000 zgłaszane przez rządy. W niektórych państwach, w tym w Polsce, organizacje pozarządowe przygotowały tzw. *shadow lists*, czyli listy dodatkowych obszarów, które ich zdaniem powinny być również włączone do sieci, ponieważ są ważne dla ochrony gatunków i siedlisk wymienionych w załącznikach do dyrektyw „ptasiej” i „siedliskowej”. Listy te zostały przekazane zarówno rządowi, jak i Komisji Europejskiej. Jak już wspomniano, w Polsce taką *shadow list* organizacje przygotowały w 2004 r. (w odniesieniu do obszarów „siedliskowych” i „ptasich”), a później jeszcze dwukrotnie – w 2006 i 2008 r. (tylko w odniesieniu do obszarów „siedliskowych”). Komisja Europejska uznała te listy organizacji pozarządowych za bardzo profesjonalnie przygotowane i wiarygodne. Na ich podstawie upominała się później u przedstawicieli rządów o wyznaczenie dodatkowych obszarów. Co istotne, Komisja Europejska domagała się od krajów członkowskich, by te dodatkowo

⁷ „Barometry” są od kilku lat publikowane dwa razy do roku – w czerwcu i w grudniu. Gdy odbywała się aktualizacja portalu (w połowie 2007 r.), dostępne były tylko dane na koniec 2006 r.

⁸ Czasopismo *Natura 2000. European Commission DG En. Nature Newsletter* nr 23.

proponowane obszary do czasu ostatecznych decyzji dotyczących kształtu sieci były brane pod uwagę przy rozważaniu projektowanych inwestycji i szerszych programów rozwojowych tak samo, jak obszary z list oficjalnych.

W 2007 r., gdy aktualizowano portal, o dostęp do wiarygodnej informacji na temat obszarów Natura 2000 nie było łatwo, a strona Ministerstwa Środowiska nie była aktualizowana na bieżąco. Znane były natomiast problemy wynikające z niedostatecznego wyznaczenia sieci Natura 2000 na terenie Polski i niepełnego dostosowania naszego prawa do prawa UE w odniesieniu do sieci, co już wówczas powodowało pierwsze trudności z otrzymywaniem środków UE na inwestycje.

II. Najważniejsze wydarzenia i decyzje związane z budowaniem sieci Natura 2000 w Polsce i UE w latach 2007–2009

Druga połowa 2007 r. oraz rok 2008 i pierwsza połowa 2009 r. były bardzo ważne dla wprowadzania systemu Natura 2000 w Polsce. Również na forum UE podjęto w tym zakresie wiele ważnych decyzji.

Jak już wspomniano, we wrześniu 2007 r. została podpisana nowelizacja rozporządzenia w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków, podnosząca liczbę tych obszarów do 124. Powołanie dodatkowych obszarów nie spowodowało jednak wycofania z Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości skargi wniesionej przez Komisję Europejską. Komisja upominała się jeszcze o 15 brakujących obszarów i o zmianę powierzchni kilku już wyznaczonych. Przełom lat 2007 i 2008 to również czas wielu konferencji na temat miejsca Natury 2000 w ocenach oddziaływania na środowisko i przygotowywaniu inwestycji, przede wszystkim inwestycji infrastrukturalnych. Dużą rolę odgrywała Gazeta Prawna, prowadząc cykl takich spotkań.

Po zmianie koalicji rządowej jesienią 2007 r. i dalszych upomnieniach Komisji Europejskiej zmieniono podejście do wyznaczania obszarów Natura 2000. Na przełomie lat 2007 i 2008 przeprowadzono ocenę kompletności sieci w Polsce. Następnie przygotowano propozycję uzupełnienia sieci obszarów „ptasich” o brakujące 17 obszarów (wraz z uzupełnieniem zasięgu kilkunastu wcześniejszych). Na wiosnę i w lecie 2008 r. propozycja była konsultowana, a w październiku 2008 r. rozporządzenie w tej sprawie zostało podpisane. Podjęto też szeroką współpracę z organizacjami pozarządowymi przygotowującymi *shadow list* obszarów „siedliskowych”, by uzgodnić wspólne stanowisko. Kluczowym momentem było zorganizowane przez Ministerstwo Środowiska na początku kwietnia 2008 r. kilkudniowe krajowe seminarium biogeograficzne (po raz pierwszy w Polsce), podczas którego zespoły rządowe i pozarządowe wspólnie przeanalizowały potrzeby w zakresie uzupełnienia sieci obszarów „siedliskowych”. Efekty seminarium (listy rzeczywistych braków oraz propozycje ich wypełnienia) przekazano wojewódzkim zespołom specjalistycznym, które do końca 2008 r. (pod kierunkiem wojewódzkich konserwatorów przyrody) wypracowały stanowiska wojewódzkie. Po opracowaniu zebranego w ten sposób materiału przez zespół ekspertów z Instytutu Ochrony Przyrody PAN, na początku maja 2009 r. przedstawiono do konsultacji międzyresortowych i ogólnospołecznych listę 478 nowych obszarów Natura 2000 (obejmujących ok. 3% powierzchni kraju) oraz propozycje korekt 88 obszarów wcześniej zgłaszanych Komisji Europejskiej i już przez nią zatwierdzonych. Ta propozycja obejmuje znaczną większość obszarów wcześniej zgłaszanych przez organizacje pozarządowe, a więc prawdopodobnie po jej przyjęciu łączna propozycja Polski będzie uznana za wystarczającą. Konsultacje w tej sprawie trwały do końca czerwca 2009 r. Po

analizie ich wyników przygotowana zostanie propozycja listy obszarów dla Komisji Europejskiej.

Latem i jesienią 2008 r. trwały intensywne prace legislacyjne zmierzające do zmian prawa odnoszącego się do procedur ochrony środowiska i ochrony przyrody, a mające na celu ostateczne zharmonizowanie naszego prawa odnoszącego się do sieci Natura 2000 z prawem UE i wprowadzenie nowego systemu zarządzania w sprawach obszarów Natura 2000 oraz ocen oddziaływania na środowisko. Zmiany zostały uchwalone w październiku 2008 r.⁹, a na ich podstawie powstały nowe instytucje (Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska i 16 regionalnych dyrekcji ochrony środowiska). Działają one od 15 listopada 2008 r.; przejęły od urzędów wojewodów kompetencje w wymienionych dziedzinach. Po przyjęciu tych aktów prawnych zmienił się też system zarządzania obszarami Natura 2000 – nadzór nad tymi obszarami zaczęli sprawować głównie regionalni dyrektorzy ochrony środowiska. Wyjątki stanowią obszary morskie, których nadzór przekazano dyrektorom urzędów morskich, oraz obszarów, które w całości lub w części pokrywają się z parkami narodowymi – nadzór nad nimi przejęli dyrektorzy parków.

W lecie 2008 r. Ministerstwo podejmowało też pewne działania promocyjne w odniesieniu do sieci Natura 2000 – opublikowano w prasie mapę obszarów Natura 2000 (niestety słabo czytelną), podjęto kampanię medialną na temat celów ochrony obszarów Natura 2000 oraz zachowań na tych obszarach (na przykładzie Tatrzańskiego Parku Narodowego). Na podstawie monitoringu prasy prowadzonego przez Instytut oraz badań świadomości ekologicznej społeczeństwa w odniesieniu do zagadnienia sieci Natura 2000 można stwierdzić, że te i inne działania informacyjne wpłynęły na zwiększenie świadomości społecznej w tych sprawach w niewielkim stopniu i nadal funkcjonuje w społeczeństwie wiele nieporozumień związanych z Naturą 2000.

Na forum Unii Europejskiej był to również okres obfitujący w wiele ważnych decyzji odnoszących się do sieci Natura 2000. W listopadzie 2007 r. oraz w styczniu i w grudniu 2008 r. Komisja Europejska podejmowała decyzje zatwierdzające kolejne obszary „siedliskowe” położone w poszczególnych regionach biogeograficznych oraz nowelizowała wcześniej zatwierdzone listy. Decyzje dotyczące Polski podejmowano w listopadzie 2007 r. i grudniu 2008 r. w odniesieniu do regionu kontynentalnego oraz w styczniu i w grudniu 2008 r. w odniesieniu do regionu alpejskiego. W wyniku tych decyzji w Polsce lista zatwierdzonych dotąd obszarów obejmuje 364 obszary „siedliskowe” (331 obszarów z obszaru kontynentalnego i 33 obszary z regionu alpejskiego).

W lipcu 2009 r. Komisja ogłosiła listy wszystkich dotychczas powołanych w państwach członkowskich obszarów „ptasich” – na liście polskiej jest 141 obszarów – czyli tyle, ile w rozporządzeniu z października 2008 r.

III. Przewidywany dalszy ciąg zdarzeń związanych z budową sieci Natura 2000 w Polsce i UE

Z informacji uzyskanych od przedstawicieli Ministerstwa Środowiska i Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska (z ich wystąpień na konferencjach, wywiadów prasowych i kontaktów osobistych) wynika, że po przeprowadzonych w maju i czerwcu br. konsultacjach listy nowych obszarów „siedliskowych”, we wrześniu 2009 r. spodziewane jest oficjalne przesłanie tej listy (może nieco zweryfikowanej) do Komisji Europejskiej. Gdyby to się nie

⁹ 3 października 2008 r. przyjęto ustawę o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko. Jednocześnie nowelizowano ustawę o ochronie przyrody.

powiodło (przedłużyłyby się konieczne uzgodnienia), to lista zostałaby wysłana najpóźniej do końca 2009 r. Komisja Europejska podejmie decyzję prawdopodobnie w końcu 2010 r. lub na początku 2011 r.

Władze polskie uzgodniły z Komisją Europejską, że nie będą czekać na decyzję zatwierdzającą obszary znajdujące się na liście wysłanej do Komisji i zaczną traktować umieszczone na niej obszary samo, jak obszary zatwierdzone w procedurach ocen oddziaływania na środowisko przeprowadzanych w ramach decyzji środowiskowych dla inwestycji. Powinno to ułatwić i przyspieszyć te procedury.

Obecnie mamy w Polsce formalnie wyznaczonych rozporządzeniem Ministra Środowiska i zatwierdzonych przez Komisję Europejską 141 obszarów specjalnej ochrony ptaków. Są też 364 specjalne obszary ochrony siedlisk, które zatwierdziła Komisja Europejska, muszą one jednak zostać jeszcze formalnie wyznaczone rozporządzeniem Ministra Środowiska. Ponadto na zatwierdzenie przez Komisję Europejską kolejnych obszarów, a następnie formalne wyznaczenie rozporządzeniem ministra, czeka kolejna grupa obszarów.

IV. Wykorzystane materiały

W pracy nad raportem korzystano z wymienionych poniżej rodzajów materiałów.

- **Gromadzone przez autorkę raportu**, na bieżąco i przez cały czas od zakończenia poprzedniego projektu w 2007 r., informacje na temat wdrażania sieci Natura 2000 pochodzące ze stron internetowych (Komisji Europejskiej, Ministerstwa Środowiska, innych instytucji, organizacji) i prasy.
- **Materiały z konferencji i spotkań** dotyczących sieci Natura 2000, w tym spotkanie z dyrektorem Departamentu Obszarów Natura 2000 w Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska.
- **Literatura przedmiotu** (patrz: rozdział V).

V. Wykaz przydatnych źródeł informacji o Naturze 2000

Ogólnodostępnej literatury na temat sieci Natura 2000 jest niewiele. Poniżej wymieniono najważniejsze pozycje literatury odnoszące się bezpośrednio do Natury 2000 oraz publikacje uwzględniające m.in. ten temat lub przydatne do zrozumienia problemów sieci Natura 2000.

Więcej informacji można znaleźć w Internecie. Poniżej zamieszczono adresy portali i stron internetowych zawierających informacje o sieci Natura 2000, prowadzonych przez ważniejsze krajowe i zagraniczne instytucje oraz organizacje pozarządowe.

Ważniejsze pozycje literatury na temat ochrony przyrody, w tym sieci Natura 2000

Cieśliński S., Czyżewska K., Fabiszewski J., *Czerwona lista porostów wymarłych i zagrożonych w Polsce*. Monografie Botaniczne nr 91, 2003.

- Iddle E., Bines T., *Planowanie ochrony obszarów cennych przyrodniczo. Przewodnik dla praktyków i ich szefów*. Klub Przyrodników, Świebodzin 2004.
- Kalinowska A., *Artykuł 13. W poszukiwaniu społecznego wsparcia w zarządzaniu Konwencją o różnorodności biologicznej. Polska praktyka na tle doświadczeń światowych*. Agencja Reklamowo-Wydawnicza Arkadiusz Grzegorzczak, Warszawa 2008.
- Kamieniecka J., Wójcik B., Sienkiewicz B., *Natura 2000 w edukacji szkolnej. Poradnik dla nauczycieli*. Instytut na rzecz Ekorozwoju, Warszawa 2007.
- Kistowski M., Pchalek M., *Natura 2000 w planowaniu przestrzennym – rola korytarzy ekologicznych*. Ministerstwo Środowiska i Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska, Warszawa 2009.
- Kmieciak M., *Raport na temat funkcjonowania ustawy o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie*. Fundacja Wspierania Inicjatyw Ekologicznych, Kraków 2008.
- Kmieciak M., *Funkcjonowanie prawa do informacji. Raport z monitoringu urzędów gmin leżących na obszarach Natura 2000 pod kątem prowadzenia w formie elektronicznej publicznego wykazu danych w dokumentach zawierających informacje o środowisku*. Fundacja Wspierania Inicjatyw Ekologicznych, Kraków 2008.
- Koncepcja krajowej sieci ekologicznej ECONET-POLSKA*. Liro A. (red.), IUCN Poland, Warszawa 1995.
- Krajowa strategia ochrony i umiarkowanego użytkowania różnorodności biologicznej wraz z Programem działań*. Ministerstwo Środowiska, Warszawa 2003.
- Ochrona dziko żyjących zwierząt przy inwestycjach drogowych w Polsce*. Kurek R.T. (red.), Stowarzyszenie Pracownia na rzecz Wszystkich Istot, Bystra 2007.
- Ochrona Środowiska 2008. Informacje i opracowania statystyczne*. GUS, Warszawa 2008.
- Ostoje ptaków o randze europejskiej w Polsce*. Sidło P.O., Błaszowska B., Chylarecki P. (red.), OTOP, Warszawa 2004.
- Ostoje roślinne w Polsce*. Mirek Z., Nickel A., Paul W., Wilk Ł. (red.), Instytut Botaniki im. W. Szafera PAN, Kraków 2005.
- Polska Czerwona Księga Roślin*. Kaźmierczakowa R., Zarzycki K. (red.), Wyd. Instytut Botaniki im. W. Szafera PAN, Kraków 2001.
- Polska Czerwona Księga Zwierząt. Kręgowce*. Głowaciński Z. (red.), Instytut Ochrony Przyrody PAN, Kraków 2001.
- Polska Czerwona Księga Zwierząt. Bezkręgowce*. Głowaciński Z., Nowacki J. (red.), Instytut Ochrony Przyrody PAN, Kraków 2004.
- Różnorodność biologiczna Polski. Drugi polski raport – 10 lat po Rio*. Andrzejewski R., Weigle A. (red.), Narodowa Fundacja Ochrony Środowiska, Warszawa 2003.
- Symonides E., *Ochrona Przyrody*. Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2007.
- Tworzenie lokalnych form ochrony przyrody*. Materiały konferencyjne, Fundacja Wspierania Inicjatyw Ekologicznych, Kraków 2002.

Ważniejsze portale i strony internetowe związane z tematyką sieci Natura 2000

Wymienione poniżej strony i portale są prowadzone przez krajowe i zagraniczne instytucje oraz organizacje pozarządowe.

Strony i portale polskie

- Portal „Natura 2000” Ministerstwa Środowiska: <http://natura2000.mos.gov.pl/>
- Instytut Ochrony Przyrody PAN w Krakowie: <http://www.iop.krakow.pl/natura2000/>
- Klub Przyrodników: <http://www.kp.org.pl/n2k/index.html>
- Polskie Towarzystwo Ochrony Przyrody Salamandra:
http://www.salamandra.org.pl/index.php?option=com_alphacontent&view=alphacontent&Itemid=175
- WWF Polska: http://www.wwf.pl/projekty/natura_2000.php
- Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków:
http://otop.org.pl/kat_41_45_190/IBA_ostoje_ptakow_o_znaczeniu_europejskim.html
http://otop.org.pl/kat_41_45_191/NATURA_2000.html
- Portal „Natura 2000 a turystyka” Instytutu na rzecz Ekorozwoju:
<http://natura2000.org.pl/>
- Natura 2000 a społeczności lokalne: <http://www.natura2000.pl/>
- Natura 2000 w dolinie Odry – Strona Atlasu Odry: <http://natura.odra.pl/>
- Natura 2000 na „Wrotach Podlasia”:
http://www.wrotapodlasia.pl/pl/ochrona_srodowiska/ochrona_przyrody/natura2000/
- Serwis Natura 2000 Wigierskiego Parku Narodowego:
<http://www.wigry.win.pl/natura2000/info.htm>

Strony i portale zagraniczne

- Oficjalna strona sieci Natura 2000 na portalu Komisji Europejskiej:
<http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/>
- Brytyjski Komitet Doradczy ds. ochrony przyrody (Joint Nature Conservation Committee): <http://www.jncc.gov.uk/>
- Francuski oficjalny portal Natura 2000: <http://www.natura2000.fr/>
- Oficjalny portal Natura 2000 Republiki Czech: <http://www.nature.cz/natura2000-design3/>
- Oficjalny serwis Natura 2000 Republiki Federalnej Niemiec:
<http://www.natura2000.murl.nrw.de/>